

تحلیل راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد

نویسندگان:

غلامرضا ملکی

مسعود مصدق



انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

پاییز ۱۳۹۸

سرشناسه	ملکی، غلامرضا، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	تحلیل راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد / نویسندگان غلامرضا ملکی، مسعود مصدق.
مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا، انتشارات دافوس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۳۵۵ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۴۰-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- وسایل و تجهیزات
موضوع	Iran-Iraq War, 1980-1988 -- Equipment and supplies
موضوع	سوسنگرد
موضوع	Susangerd (Iran)
شناسه افزوده	ایران. ارتش. دانشکده فرماندهی و ستاد. انتشارات دافوس
شناسه افزوده	Iran. Army. Command & Staff College. Dafoos Publisher
رده بندی کنگر	DSR۱۶۱۰
رده بندی دیس	۹۵۵/۰۸۴۳
شماره کتابخانه ملی	۵۹۷۳۷۸۸

عنوان: تحلیل راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد

نویسندگان: غلامرضا ملکی، مسعود مصدق

ویراستار علمی: غلامرضا ملکی

ناظر ویراستار: حمید همت

ناظر چاپ: سامان آزاد

طراح جلد: علیرضا قانع

صفحه آرای: علی غلامی

ناشر: انتشارات دافوس آجا

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۳۵۵ ص

تاریخ انتشار: پاییز ۱۳۹۸

نوبت چاپ: اول

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

قیمت: ۴۰۰,۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس

تلفن: ۶۶۴۱۴۱۹۱ - ۰۲۱

مسئولیت صحت مطالب بر عهده مؤلفین می باشد.

کلیه حقوق برای دافوس آجا محفوظ است. (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

۱۱	فصل اول : کلیات
۱۲	مقدمه
۱۹	ماهیت و مفهوم جنگ
۲۲	جنگ از دیدگاه اسلام
۲۶	اختلافات تاریخی ایران و عراق (علل دوردست جنگ)
۳۵	سایر اختلاف‌های ایران و عراق (علل نزدیک جنگ)
۴۵	محیط و مواضع بین‌المللی در آستانه جنگ تحمیلی
۴۶	مواضع ابرق رن‌ها در آستانه جنگ تحمیلی
۵۰	مواضع سازش‌های بین‌المللی در جنگ همه جانبه علیه ایران
۵۴	مواضع کشورهای منطقه
۶۴	واژه‌ها و اصطلاحات
۸۹	فصل دوم : راهبردهای ایران و عراق
۹۰	راهبرد سیاسی عراق
۹۳	راهبرد سیاسی و امنیتی ایران
۹۷	راهبرد نظامی عراق در آغاز جنگ
۱۰۷	فناوری نظامی و تجهیزات ارتش عراق
۱۱۱	استعداد نیروی زمینی متجاوز
۱۱۶	استعداد نیروی هوایی متجاوز
۱۱۸	استعداد نیروی دریایی ارتش متجاوز
۱۲۱	راهبرد نظامی ایران
۱۲۳	اهداف عملیاتی و تاکتیکی ایران در برابر متجاوز
۱۲۹	تجهیزات و فناوری نظامی ایران
۱۴۴	راهبرد اقتصادی عراق در جنگ با ایران
۱۴۶	راهبرد اقتصادی ایران
۱۵۲	راهبرد اجتماعی و فرهنگی

مدیریت جهادی مقام معظم رهبری در هدایت عملیات شکست محاصره سوسنگرد..... ۱۶۹

فصل سوم : محیط شناسی و تشریح عملیات شکست محاصره سوسنگرد..... ۱۸۱

جغرافیا و ارزش نظامی صحنه عملیات خوزستان..... ۱۸۲

موقعیت جغرافیای دشت آزادگان..... ۱۸۶

کیفیت و کمیت نیروهای طرفین در جبهه خوزستان..... ۱۸۹

ارزش نظامی جبهه میانی خوزستان..... ۱۹۰

علت مرکزیت عراق بر جبهه میانی..... ۱۹۳

شرایط سوسنگرد و محورها و معابر وصولی آن..... ۱۹۶

پیشروی دشمن در محاصره سوسنگرد..... ۱۹۷

روزشمار حراست جبهه میانی..... ۱۹۹

عملیات آزادسازی سوسنگرد..... ۲۱۰

عملیات نهجا در راستای عملیات سوسنگرد..... ۲۲۴

عملیات هوانیروز در جبهه جنوب (خراسان)..... ۲۴۲

به کارگیری اصول جنگ در عملیات آزادسازی سوسنگرد..... ۲۵۲

فصل چهارم : تاریخ شفاهی عملیات شکست محاصره سوسنگرد..... ۲۶۵

مفهوم تاریخ شفاهی..... ۲۶۶

فرامین راهبردی امام خمینی (ره) در دفاع مقدس..... ۲۶۸

نامه سرنوشت ساز به سرکار سرهنگ قاسمی فرمانده لشکر ۹۲ زرهی هوا..... ۲۷۰

فصل پنجم : پیامدها و نتایج راهبردی عملیات سوسنگرد..... ۳۰۵

پیامدهای راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد..... ۳۰۶

نتیجه گیری..... ۳۱۷

خلاصه نتایج پیامدهای راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد..... ۳۲۳

فهرست منابع..... ۳۳۳

پیشگفتار

در بررسی محیط راهبردی، مجموعه رویدادها، رخدادها، روندها، اقدامات و به‌طورکلی مجموعه عوامل محرکی که در محیط رخ داده است، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. علی‌رغم اهمیت فراوانی که صحنه عملیات نظامی دارد، بسیاری از مطالعات جنگ، صرفاً جنبه تاریخ‌نگاری داشته و کمتر به اثرات راهبردی یک عملیات نظامی پرداخته شده است. لذا در این نوشتار بر آنیم تا با بررسی عوامل مختلفی که می‌تواند نتایج حاصله از یک عملیات نیمه گسترده را در سطح راهبردی مطرح نمایند را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهیم. مهم‌ترین این عوامل عبارتند از: عوامل راهبردی با رویکردی سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و فناوری که دارای آثار و پیامدهای راهبردی است. تحلیل محیطی در این کتاب صرفاً تاریخی نبوده و مبتنی بر روندها، پادها، میداها و اقداماتی است که منجر به شکست عملیات محاصره سوسنگرد گردید. مهم‌ترین مزایای تحلیل یک عملیات نظامی می‌تواند دربرگیرنده مواردی به شرح زیر باشد:

۱) سبب بهبود توانایی یک سازمان نظامی در مواجهه با تغییرات در پاسخگویی به هرگونه تهدیدی را فراهم سازد؛

۲) موجب افزایش ارتباط میان فرماندهان و زیردستان می‌گردد؛

۳) اهمیت روندهای سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین علمی و فناوری را نشان می‌دهد؛

۴) سبب ایجاد فرصت‌ها یا کاهش تهدیدات را تداعی می‌کند؛

۵) موجب آگاهی فرماندهان نسبت به تغییرات محیطی که به سرعت در جریان هستند، می‌گردد؛

۶) اثر مثبتی بر چشم‌انداز مشترک نیروهای مسلح در آینده خواهد داشت

از آنجایی که جنگ به منزله یک وضعیت خاص میان دو کشور از یک کلیت واحد تشکیل شده است، مجموعه‌ای از مسائل سیاسی، نظامی، اجتماعی و امنیتی را در زیر

یک کلیت واحد قرار می‌دهد که به تنهایی هیچ‌یک را نمی‌توان بررسی نمود؛ در عین حال بررسی مسائل جنگ بدون توجه به حوادث در زمان رویدادهای خاص نیز معنا ندارد. شکل‌گیری رویکردهای مختلف زمانی و مکانی و حوادث جنگ در واقع بیانگر توجه ویژه به رویدادی خاص آن است. در این میان اولین سال جنگ تحمیلی (سال تجاوز سراسری عراق به کشور و تثبیت دشمن) مقارن با رویدادهای تلخ و شیرین بسیاری برای کشور بوده است. به طور قطعی، تاریخ دفاع مقدس، نقش مؤثر و ماندگار ارتش ج.ا.ایران و سایر قوای مسلح کشور در سال اول جنگ را که منجر به طراحی و اجرای عملیات‌های نظامی نیمه گسترده علیه دشمن متجاوز و به شکست دادن راهبرد نظامی حکومت بعثی عراق و تثبیت او گردید را هرگز فراموش نخواهد کرد؛ لذا توصیف و تشریح بیانات آزادی و پدافندی انجام شده در اولین سال دفاع مقدس در استان خوزستان، بسیار حائز اهمیت است. تجارب ارزنده کسب شده در این عرصه نه تنها می‌تواند فرصت مناسبی برای مطالعه، بررسی و انتقال دانش نظامی برای فرماندهان و کنگشگران این عرصه را فراهم نماید، بلکه بیانگر مقطع تاریخ بسیار مهمی است که به منزله‌ی گنجینه سرشاری از معارف، دانش، تجربه و عبرت است. از این‌رو در این مجموعه برآنیم تا پیامدهای راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد، از مقاومت تا شکست محاصره، را با استفاده از منابع مختلف و سنتز بررسی و تشریح نماییم.

دافوس آجا بنا بر ماموریت ذاتی خود همواره در صدد بود تا با استفاده از تجارب ارزنده فرماندهان سال‌های دفاع مقدس، پژوهشگران، نویسندگان و سایر دست‌اندرکاران دفاع مقدس و همچنین با برگزاری همایش‌ها و نشست‌های علمی و تخصصی، به تجزیه و تحلیل عملیات‌های دوران دفاع مقدس مبادرت و این برهه از تاریخ کشور را بدرستی مستند و تکوین نماید؛ به طوری که تاکنون نیز با مجموعه‌سازی عملیات‌های دفاع مقدس در قالب کتب و مجموعه مقالات همت گمارده و مدارک ارزنده‌ای را حفظ و تولید نموده است. هدف از این اقدام اساسی علاوه بر انتقال تجربیات سال‌های دفاع، ثبت جنبه‌های تاریخی، سیاسی و نظامی و همچنین تحلیل محتوایی روند هر عملیات از

آغاز تا پایان آن بر مبنای یک روش علمی می‌باشد. بدیهی است، آنچه در تاریخ پرافتخار کشورمان به ثبت رسیده و به عنوان برگی زرین بر تارک درخشان این مرز و بوم همواره می‌درخشد و جاودانه گردیده است، رشادت‌ها و پایمردی ملتی است که نه تنها در دفاع از خود شایسته عمل کرد، بلکه از حیث مسائل نظامی تجارب گران‌سنگی را نیز در این دانشگاه بزرگ کسب و خلق نمود که به معنی واقع کلمه بی‌بدلیل است.

در نخستین سال دفاع مقدس، اقدامات و عملیات‌های طرح‌ریزی شده نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، چنان مؤثر بودند که دولت بعثی عراق در محاسبات خود در خصوص عدم آمادگی ارتش و ملت ایران در دفاع از میهن، علاوه بر انتزاع استان خوزستان از قلمرو جمهوری اسلامی ایران به شرارت‌های دیگری نیز می‌اندیشید، اما به سرعت به بر وردهاں اشتباه خود پی‌برد، به طوریکه صدام حسین در روز ششم مهر سال ۱۳۵۹ پیشنهاد شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه ۴۷۹ را پذیرفت. زیرا در همان ابتدای جنگ از قدرت و انسجام ملی، رهبری اثربخش حضرت امام (ره)، وحدت فرماندهی، طرح‌ریزی و اجرای عملیات و دفاع همه‌جانبه ملت بزرگ ایران آگاه گردید؛ از این‌رو در این مجرای تلاش داریم طی پنج فصل به تبیین پیامدهای راهبردی عملیات شکست محاصره سوسنگرد که از عملیات‌های پیروزمندانه سال اول دفاع مقدس است، بپردازیم.